

Hajnal István Kör
Társadalomtörténeti
Egyesület

Hungarian Society
for
Social History

H Í R L E V É L — NEWSLETTER

Budapest - Szombathely

1997/2. szám

KÖZGYŰLÉS

1997. június 27-én a veszprémi konferencia első napján a Kör megtartotta éves közgyűlését. Az előző év munkájáról Tóth Zoltán tartott beszámolót. Felvázolta az Egyesület pénzügyi helyzetét, majd sorra vette azokat a rendezvényeket, melyeknek társszervezői voltunk (Kapolcs, Zalaegerszeg, Budapest). Megköszönte a házigazdának, Hudi Józsefnek a szervezést, s utalt arra, hogy jövő évi konferenciánkat Esztergomban tartjuk (az erről szóló felhívást alább közöljük). A Kör kiadványairól szólva kiemelte, hogy a Bácskai Vera tiszteletére összeállított kötet példás gyorsasággal megjelent, a konferencia kötetek nyomdába adása azonban egyre húzódik. A műhelyek közül három működik (Kiskunhalas, nőtörténet, 1869-es), s várhatóan egy középkorral foglalkozó csoport is beindul. A TÁRKI-val kötött megállapodás egy számítógépes archívum alapjait vetheti meg. Megemlítette, hogy egyesületünk tízéves jubileuma kapcsán több cikk megjelent (például a Magyar Nemzet, a Századvég és a Szociológiai Szemle hasábjain). A beszámoló végeztével Tóth Zoltán bejelentette, hogy felmentését kéri elnöki

tiszte alól. Lépését azzal indokolta, hogy javaslatai visszhang nélkül maradtak, s talán a kellő hangnemet sem sikerült megtalálnia.

A beszámoló fölötti vita a pénzügyekre összpontosult. Az szja egy százalékról szóló törvény értelmében szükségessé vált az alapszabály módosítása, ezért a közgyűlés elfogadott egy kiegészítést, mely formálisan is kimondja az Egyesület pártsemlegességét. Vita alakult ki a tagdíjfizetés mértékéről és a notórius nemfizetőkkel szembeni bánásmódról. Az elfogadott határozat szerint 1998. január elsejével a tagdíjat 1000 forintra emeljük, a diákok és a nyugdíjasok pedig 500 forintot fizessenek. Aki a kétévesnél nagyobb tagdíjhátralékát az év végéig nem rendezi, azt a Kör kizárja.

Az elnökválasztási eljárás során Halmos Károly beszámolt a Jelölő Bizottság előzetes tájékozódásairól, melyek eredményeként Kövér Györgyöt javasolta új elnöknek. Kövér a jelölést elfogadta, és emlékeztetett arra, hogy jövőre általános tisztújítás esedékes, ezért megválasztása esetén egy évre vállalja el a tisztséget. A közgyűlés az egy éves

megbízást tudomásul vette, majd titkos szavazással Kövér Györgyöt választotta az Egyesület elnökévé. Végezetül Benda Gyula az egybegyűltek nevében megköszönte Tóth Zoltán fáradozásait, az új elnök pedig köszönetet mondott a bizalomért.

BENEDEK GÁBOR

★ ★ ★

KONFERENCIÁK

RÉGI TÉMÁK, MAI KÉRDÉSEK A MENTALITÁSTÖRTÉNETBEN

(Naplók, levelek, vallomások,
memoárok alapján)

A mentalitástörténet híre ugyan az Annales-iskola ismertetéseivel, első munkáinak megjelenésével régen elérkezett Magyarországra, mégsem mondható, hogy meghonosodott volna nálunk. A Hajnal István Kör **1998. augusztus 28-29-re, Esztergomba** tervezett konferenciája lesz - tudomásunk szerint - az első hazai mentalitástörténeti összejövetel. Ennyi év múltán nem az elkésett adaptáció igénye vezérel bennünket, hanem az, hogy számot vethessünk a mentalitástörténet mai állásával. Az irányzatot az elmúlt évtizedben olyan kritikák, sőt támadások érték (nem csak a mentalitás fogalmának tisztázatlansága miatt), amelyek szükségessé teszik, hogy az egész problémakör újragondolása révén foglalkozzunk a témával. Sikerül-e

meghaladni a mentalitástörténet régi dilemmáit? Mennyire általánosíthatók a *rejtett gondolkodási struktúrák, a kimondatlan konvenciók*, ha az egyén tudatát vizsgáljuk? Tömeges források használata esetén kikerülhető-e az a veszély, hogy a *kollektív tudattalant* kívülről belevetítjük az egyéni pszichébe?

Mivel a Hajnal István Kör tagjainak döntő többsége primer forrásokkal dolgozó történész, arra gondoltunk, hogy a levéltárakban, múzeumokban rejtelkedő *naplók, vallomások, levelek, memoárok*, tehát egyértelműen egyéni és szubjektív források segítségével kellene megpróbálnunk rekonstruálni azokat a kollektív, tudatos és tudattalan képzeteket, amelyek szerint felfogunk és cselekszünk a történelemben. Az "ami történt" helyett ezúttal az "ahogy átéljük" kerülne a konferencia fókuszába, a kettő különbsége amúgy is a történetírás (és különösen a mentalitástörténet) örökzöld problémája.

A konferencián tárgyalandó kérdések sorában most előzetesen a Peter Dinzenbacher által szerkesztett, "Europäische Mentalitätsgeschichte" c. kötet alapján (Stuttgart, 1993) a mentalitástörténet nagy és régi témáit soroljuk fel, és csak a beérkezett jelentkezések alapján döntjük majd el, hogy melyekből lehet önálló szekciót szervezni.

Témák:

- Individuum-család-társadalom
- Test és lélek
- Szex, szerelem és házasság
- Életkor, betegség, halál

- Félelem, remény, utópiák
- Öröm és bánat
- Hiedelem és vallásosság
- Munka és ünneplés
- Az idegen és a saját
- Uralom
- Kommunikáció
- Természet és környezet
- Tér-idő-társadalom.

(Hangsúlyozzuk, hogy az egyes témáknál mindig a velük kapcsolatos képzetek, beállítódások, konvenciók lesznek terítéken. Néhány illusztráció: pl. a test mint a lélek börtöne, a fiatalság kultusza, az öregség tisztelete, az uralommal szembeni ellenállás sztereotípiái, az időfelfogás linearitása vagy ciklikussága stb.)

A jelentkezésben a tervezett előadás-cím mellett kérjük feltüntetni néhány sorban a tervezett tartalmat, s hogy melyik témá(k)hoz kíván a résztvevő csatlakozni. Az előzetes jelentkezést **1998. január 15-ig** kérjük megküldeni Csombor Erzsébet címére (Komárom Esztergom Megyei Levéltár, 2500 Esztergom, Vörösmarty u. 7. Pf. 12.).

A mentalitástörténet mai állásáról 1998 februárjában Klaniczay Gábor előadását lesz módunk meghallgatni a Hajnal István Kör következő rendezvényén, hogy ezáltal még jobban felkészülhessünk a nyárvégi konferenciára.

KÖVÉR GYÖRGY

★

A VEAB 1998. ÉVI KONFERENCIÁJA

A Veszprémi Akadémiai Bizottság Műemléki és Településtörténeti Munkabizottsága a veszprémi Laczkó Dezső Múzeummal közösen "Emlékezet, kultusz, történelem" címmel történeti konferenciát szervez 1998. szeptember első felében a felsőoktatási tanév megkezdése előtt. A konferencia helyszíne Veszprémben, az akadémiai székházban lesz. A jelentkezésektől függően a rendezvényt egy- vagy kétnaposra tervezzük. Szállást és étkezést kedvező áron tudunk biztosítani az Államigazgatási Főiskolán. A konferencia önköltséges, teljes ellátást számítva egynapos program esetén 1000-1500, kétnapos program esetén 3000-3500 forint a várható részvételi díj.

A konferencia két szekcióban végzi munkáját. A tervezett szekciók:

I. szekció: 1848-1849 ideológiája és kultusza

Ebbe mindazok jelentkezését várjuk, akik a forradalom és szabadságharc eszme- és művelődéstörténetét, néprajzát kutatják. Javasolt megközelítési módok: Milyen szólamok, eszmék, elvek keletkeztek 1848-1849-ről, ezeket miként értelmezték (át és félre). Hogyan alakult ki és át a 48-as hősök kultusza, milyen intézményes formák (egyesületek, pártok, szövetségek, iskolai és helyi közösségek stb.) szolgálták a kultusz terjedését. Hogyan változott az elmúlt 150 év során az ünnepi megemlékezés (március 15., április 11.,

október 6.) rítusa, tartalma. Hogyan tárgyiasult a kultusz a "nemzet" és a helyi közösségek munkálkodása révén (szobrok, emlékművek, emléktáblák stb. topográfiaja és tipológiája). Hogyan váltak az 1848-as szimbólumok a mindennapi fogyasztás részévé (Jókai albumától a Kaiser szalámiig), hogyan alakult ezek konjunktuurája és piaca.

II. szekció: Társadalom és rendszerváltás 1848-ban

1848 tavaszán kiépült Magyarországon a polgári államrendszer és hatalmi struktúrája, felszabadult a jobbágység, megvalósultak a polgári szabadságjogok. A nagypolitika szintjén lezajlott változásokat viszonylag jól ismerjük, a regionális és helyi szinten lezajlott változásokat már kevésbé, s azt még kevésbé, hogy egy adott kisközösség, család, egyén számára mit jelentett az átalakulás, s hogyan élte át "személyes történelemként".

Várjuk azok jelentkezését, akik a vármegyei és helyi hatalmi viszonyok változását kutatták; a "kisember" életében bekövetkezett változásokat vizsgálták. Történeti szociológiai, történeti statisztikai, mentalitástörténeti, néprajzi megközelítésű előadásokra számítunk, melyek bemutatják a regionális és település-szintű hatalmi és társadalmi struktúra változást, s az egyének erre való reflektálását. Területileg a vizsgálandó a Dunántúlra szeretnénk leszűkíteni.

Az előzetes jelentkezéseket **1997. december 15-ig** kérjük a következő címre

beküldeni: Hudi József Székesfehérvár Városi Levéltár, 8000 Székesfehérvár, Zichy liget 10. Telefon/fax: 22/328-733.

HUDI JÓZSEF

★ ★ ★

VISSZHANG

Az alábbiakban a Kör 1997. évi veszprémi konferenciájáról számolunk be, a két szekcióvezető értékeli az általuk vezetett ülészek munkáját.

ELITEK A MODERN TÁRSADALOMBAN

A szekció ülésén a magyarországi elitek problémaköre a 18. század elejétől a Horthy-kor végéig tartó 250 év perspektívájában került megvitatásra. Nemcsak az időkor volt tág, de a számbavett elit-csoportok szintúgy széles skálán mozogtak: volt előadás a hagyományos rendi elitről (főrendek, császári-királyi tábornoki kar, középbirtokos nemesség - Pálmány Béla, Zachar József és Glósz József), a hagyományos városi polgári patrícius elitről (Tilcsik György, Spira György), a honorácior értelmiség egyes csoportjairól (Mátay Mónika), valamint a megyei bürokráciáról (Halász Imre). A polgári kor elitjei kapcsán a legnagyobb hangsúlyt a gazdasági vezetőréteg kapta helyi és országos szinten egyaránt. Így előadás hangzott el a miskolci virilistákról (Tóvári Judit), a burgenlandi és nyugat-

magyarországi földbirtokosokról (Scott Eddie), valamint a Torna vármegyei mezővárosi és falusi helyi elitekről (Pozsgai Péter). A Horthy-kor politikai elitjeinek kérdését Vonyó József és Gyáni Gábor referátuma dolgozta fel. Végül a tisztviselő elit egyik lehetséges utánpótlásául szolgáló jogakadémiai hallgatókat elemezte Pető Ernő. Esettanulmány, módszertani tanulságokkal - ez képezte a tárgyat Csurgai Horváth József egy székesfehérvári polgármesterről és Kövér György két prominens gazdasági elittagról szóló előadásának. A hosszúra nyúlt ülést Tímár Lajos beszámolója zárta az angol elit kapcsán jó ideje folyó vita újabb fejleményeiről.

A szekció témája ma előtérben álló problémája történetírásunknak - ezért fontos tanulságokkal járhat az elhangzott előadások és a róluk folytatott eszmecsere értékelése. E tanulságokból én a következőket emelném ki.

1. A rendi elitek szociológiai azonosítása a jövő történetírásának lesz a feladata; a követendő utat már mutatta Pálmány, Zachar és Glósz referátuma.

2. A Horthy-kori politikai elit körében végzett újabb kutatások arra intenek, hogy az 1930-as évekkel új - 1945 után is kontinuos - korszak vette kezdetét hazánkban.

3. Az esettanulmányok arra figyelmeztetnek, hogy milyen torzítások járhatnak a csak makroszintű - és többnyire numerikus - elitvizsgálatokkal.

A szekció anyagának az elhangzott referátumoknál bővebb, publikált

változata, amely majd tartalmazza az elkészült, de az előadó távolmaradása miatt nem elhangzott dolgozatokat is, referencia értékű gyűjteménye lehet a témakör majdani szakirodalmának.

GYÁNI GÁBOR

★

NŐK A MODERN TÁRSADALOMBAN

A Hajnal István Kör immár második alkalommal szervezett konferenciát a nőtörténet témakörében. 1996-ban a *Szerep és alkotás* konferencia, 1997-ben pedig a veszprémi konferencia nyújtott lehetőséget arra, hogy a kutatók megvitassák a nőtörténettel kapcsolatos nézeteket, módszereket, álláspontokat.

A *Nők a modern társadalomban* szekció résztvevői a különböző történelmi korok kutatói közül kerültek ki, ám a fő csomópontot a múlt század fordulója jelentette. A szekció munkáját mindvégig élénk érdeklődéssel, számos hozzászólással kísérte a közönség. Az előadások a társadalmi élet legkülönbözőbb területeit ölelték fel: hallhattunk előadást a boszorkányperek, társadalmi előítéletek, sztereotip társadalmi szerepek témaköréből, de a nőmozgalmak, a nők társadalmi és politikai szerveződéséről is képet kaphattunk egy-egy egyesület, mozgalom bemutatásával. Az előadások következő csoportja foglalkoztatási, iskoláztatási kérdésekkel foglalkozott, rámutatva arra, miként reagált a társadalmi környezet a nők megjelenésére a

tradicionálisan férfiak által dominált területeken. Végül arról is hallhattunk előadásokat, miként alakult a nemek helyzete az 1949-et követő néhány évben.

A konferencia munkájának értékelése, összefoglalása kapcsán fontos kiemelni, hogy számos előadás a vidéki nők helyzetéről adott képet, ami mindenképpen jelentős mozzanat a magyarországi nő kutatások körében. Ugyanakkor felmerült annak igénye, hogy meg kellene fogalmazni a nőtörténetírás elméleti kereteit, kérdésfelvetéseit.

Noha Magyarországon is érezhetően egyre népszerűbb kutatási és oktatási terület a nemek helyzetének vizsgálata, mégis esetlegesek, kevésbé összehangoltak, egymásra ritkán reflektálóak az újabb és újabb munkák. Különösen így van ez azokban az esetekben, amikor a kutatók csak egy-egy rövid "kirándulást" tesznek ezen a területen, és nem tekintik át (legalább részben) a korábbi magyar és külföldi kutatási eredményeket.

Az is láthatóvá vált, hogy hol formálódnak kutatócsoportok a nőtörténet egyes területeinek feltárására, amelyek munkáját mindenképpen érdemes a továbbiakban is figyelemmel kísérni.

NAGY BEÁTA

★ ★ ★

HÍREK, FELHÍVÁSOK

1997. október 6-án 76 éves korában elhunyt Hanák Péter. Személyében a

Hajnal István Kör alapító tagját és az első Választmány aktív résztvevőjét gyászoljuk.

★

MIKÉNT ÉRHETŐ EL AZ INTERNET?

Mára már világosan látszik, hogy a papíralapú információáramlás már semmiképpen nem lesz olyan gyors, mint az elektronikus, arról nem is beszélve, hogy a legjobb hírlevél sem képes olyan rugalmasan különböző nyilvánosságú két- vagy többrésztvevős párbeszédet közvetíteni, mint a számítógépes hálózatok. Szerencsés intézményekben dolgozó kollégáink már bekapcsolódtak az elektronikus levelezés (kedves nyelvi újítással: emilezés) rendszerébe, vagy valamely hír- vagy vitacsoport munkájába. Most a többieknek szeretnék hírt adni egy lehetőségről, amely a tudomány robotosainak segíthet abban, hogy intézményi hozzáférés hiányában egyénileg juthassanak ki (vagy be?) a világhálózatra. Előre bocsátom, hogy a közreadott információk saját tapasztalatból származnak, nem hivatalosak, nem egyeztetettek és az említettek által nem jóváhagyottak.

Az Információs Infrastruktúra Fejlesztési Alapítvány hozta létre a HungarNet Egyesületet, melynek célja a tudományos dolgozók elektronikus kommunikációjának támogatása. A támogatás lényege, hogy az egyesület

HANÁK PÉTER

fizető tagjainak (a tagdíj utolsó

információim szerint havi pár száz forint) kedvezményes alapidjával kínál InterNet elérési lehetőséget. (A tagdíj tekinthető az internetezés rezsijének.)

Az egyesület tagjai a tudományos munkát folytató személyek lehetnek, és a kedvezményes hálózati elérést is csak tudományos célra vehetik igénybe. Az egyesület erőforrásai korlátozottak, elvileg csak a tudományosan minősített személyek igényeit kötelesek kielégíteni, a gyakorlat azonban az, hogy az igényeket sorba állítják, és a minősítettek elsőbbséget élveznek a minősítetlenekkel szemben.

Az egyesület ügyeit a Nemzeti Információs Infrastruktúra Fejlesztési Koordinációs Iroda intézi. A jelentkezőt nyilvántartásba veszik, kitöltetnek vele egy jelentkezési lapot, nyilatkoznia kell, vállalja-e a tagdíj fizetését és a csatlakozáshoz szükséges technikai eszközök beszerzését (ez általában egy modemnek nevezett eszközt jelent, amely a számítógép és a telefonhálózat közötti összeköttetést jelenti; bizonyos kereskedők a HungarNet tagjainak kedvezményt adnak). (A modem, a szoftverek árával együtt, az internetezés beruházási költsége.) A szükséges alapszoftverekről a leendő szolgáltató ad tájékoztatást, a felhasználói szoftverként tanácsolható egy böngésző (borzoló, browser) valamint a böngésző mögé egy úgynevezett telnet és egy ftp program beszerzése.

Az internetezés folyó költsége a telefonhívások díja. A HungarNet ebből a szempontból azért kedvező, mert a felsőoktatási és tudományos intézetek

számítógépes infrastruktúrájára alapozva a vidéki előfizetőknek is (ha megfelelő intézmény közelében laknak) van esélyük, hogy helyi hívással léphessenek be a hálózatba. A jelentkezési lapok kitöltésével együtt kell megjelölni azt is, hogy melyik szolgáltató gép (melyik nagyszámítógéppel rendelkező intézmény) van az igénylőhöz legközelebb.

Ezek után már csak az első lépés megtételéhez kell információ:

NIIF Koordinációs Iroda (Bajza János)

1132 Budapest, Victor Hugo u. 18-22.

☎ : 149 7987, 1496934

☎ : 129 7866

☎ : bajza@helka.iif.hu

HALMOS KÁROLY
halmos@isis.elte.hu

★

1997. október 28-án a Kör műhelyvitát rendezett Glósz József: Zsellérek és töredéktelkes jobbágyok a munkaerő- és árupiacon a 19. század első felében című dolgozatáról. A jövő évben szeretnénk felújítani ezt az indulásunk idején jól bevált fórumot, ezért várjuk azok jelentkezését, akik kéziratukat műhelyvitára kívánják bocsátani.

★

69 000 forintot kapott a Kör az elmúlt évi személyi jövedelemadó egy százalékából.

Köszönjük tagjainknak, pártolóinknak, hogy az Egyesületet jelölték meg kedvezményezettként. A befolyt összeget a tervek szerint az egyik konferencia-kötet kiadásának meggyorsítására fordítjuk, a Választmány erre vonatkozó döntéséről és a tényleges felhasználásról a Hírlevél későbbi számaiban adunk további tájékoztatást. Kérjük, hogy 1998 elején is éljenek ezzel a támogatási lehetőséggel, s

ezért közöljük a szükséges adatokat: Hajnal István Kör - Társadalomtörténeti Egyesület, Szombathely. Adószám: 19159243-1-18. (Számlavezető: OTP és Kereskedelmi Bank Rt. Vas Megyei Igazgatósága, Szombathely; Számlaszám: 11747006-20132950).

ELNÖKSÉG

A Hajnal István Kör — Társadalomtörténeti Egyesület Hírlevele.
Felelős kiadó: A Hajnal István Kör elnöke. Időszaki kiadvány, hírlapárusi forgalomba nem kerül. Idézése esetén kérjük az idézet forrását föltüntetni.
Newsletter of the Hungarian Society for Social History. Not for sale. If cited, please mention the source of citation.

